

INSTRUKCJE GOSPODARCZE
DLA DÓBR
MAGNACKICH I SZLACHECKICH
Z XVII — XIX WIEKU

TOM II

WYDALI

BOHDAN BARANOWSKI, JULIAN BARTYŚ I TADEUSZ SOBCZAK

WROCŁAW — WARSZAWA — KRAKÓW
ZAKŁAD NARODOWY IM. OSSOLIŃSKICH
WYDAWNICTWO POLSKIEJ AKADEMII NAUK
1963

INSTYTUT HISTORII KULTURY MATERIALNEJ
POLSKIEJ AKADEMII NAUK

ŹRÓDŁA
DO HISTORII KULTURY MATERIALNEJ

POD REDAKCJĄ
ADAMA WOLFFA

WROCLAW — WARSZAWA — KRAKÓW
ZAKŁAD NARODOWY IM. OSSOLIŃSKICH
WYDAWNICTWO POLSKIEJ AKADEMII NAUK

SPIS TREŚCI

Wstęp	Str. XI
-----------------	------------

CZĘŚĆ I

I. Dobra Ordynacji Zamojskiej 1656—1858

1. Instrukcja dla rewizorów dóbr Szczepieszyn, Zamość 13 VI 1656	3
2. Ustawa dla rzemieślników w Janowie, Zamość 20 V 1712	5
3. Instrukcja dla administratora folwarku Księżpol, Księżpol 27 III 1751	9
4. Instrukcja dla administratora folwarku Tworczyów, 24 VIII 1763	12
5. Instrukcja dla pisarza majdanu potażowego Batorz wraz z remanentem narzędzi, Batorz 1 IV 1768	19
6. Instrukcja dla leśniczego klucza Krzeszów, Zamość 1 IX 1775	23
7. Instrukcja dla zarządzającego browarami, gorzelniami i karczmami w dobrach Ordynacji Zamojskiej i innych dobrach Andrzeja Zamoyskiego, Zamość 4 V 1778	24
8. Instrukcja dla ekonoma klucza Janów przeprowadzającego oczyszczanie poddanych, 20 II 1779	26
9. Instrukcja dla pisarza propinacji w Zamościu, 1780	27
10. Instrukcja dla leśniczego w kluczu Łabunie, Zamość 7 XI 1783	30
11. Instrukcja dla leśniczego w kluczu Cieszanów, 13 I 1784	32
12. Instrukcja dla zarządców folwarków w dobrach Ordynacji Zamojskiej, Zamość 21 III 1786	37
13. Instrukcja dla zarządców folwarków w dobrach Ordynacji Zamojskiej o chowie owiec, 7 XII 1797	39
14. Instrukcja dla zarządców folwarków w dobrach Ordynacji Zamojskiej o chowie bydła, 7 XII 1797	40
15. Instrukcja dla ekonoma udziału drugiego dóbr Ordynacji Zamojskiej 8 I 1798	42
16. Instrukcja dla szypra dóbr Ordynacji Zamojskiej, Zwierzyniec 8 III 1798	43
17. Dyspozycja dla ekonoma udziału czwartego dóbr Ordynacji Zamojskiej, Zwierzyniec 14 IV 1798	44
18. Instrukcja dla ekonomów udziałów dóbr Ordynacji Zamojskiej, Zwierzyniec 11 V 1798	45
19. Dyspozycja dla ekonoma udziału drugiego dóbr Ordynacji Zamojskiej o wysiewie koniczyzny, Zwierzyniec 6 IV 1798	47
20. Dyspozycja dla geometry dóbr Ordynacji Zamojskiej, 25 VI 1798	48
21. Instrukcja dla komisarza dóbr Ordynacji Zamojskiej, Zwierzyniec 24 I 1800	49

	Str.
22. Instrukcja dla szipra dóbr Ordynacji Zamojskiej, Zwierzyniec 29 III 1800	56
23. Instrukcja dla pisarza lądowego w Krzeszowie, Zwierzyniec 30 III 1800	64
24. Instrukcja dla pisarza lądowego w Bliskowicach, Zwierzyniec 31 III 1800	67
25. Instrukcja dla rachmistrza administracji dóbr Ordynacji Zamojskiej, Zwierzyniec 8 IV 1800	69
26. Instrukcja dla sekretarza kancelarii ekonomicznej dóbr Ordynacji Zamojskiej, Zwierzyniec 12 IV 1800	74
27. Instrukcja dla kasjera administracji dóbr Ordynacji Zamojskiej, Zwierzyniec 13 IV 1800	76
28. Instrukcja dla kierownika robót budowlanych i zakładów przemysłowych dóbr Ordynacji Zamojskiej, Zwierzyniec 21 IV 1800	81
29. Instrukcja dla kasjera robót budowlanych w dobrach Ordynacji Zamojskiej, Zwierzyniec 21 IV 1800	86
30. Instrukcja dla kontrolera kasy administracji dóbr Ordynacji Zamojskiej, Zwierzyniec 26 IV 1800	88
31. Instrukcja dla oficjalistów sporządzających nowe inwentarze w dobrach Ordynacji Zamojskiej, Zwierzyniec 10 V 1800	89
32. Instrukcja dla leśniczego ujazdu Lipsko, 1 I 1803	91
33. Instrukcja dla oficjalistów leśnych dóbr Ordynacji Zamojskiej, Zwierzyniec 30 VI 1805	94
34. Instrukcja dla dyrektora lasów dóbr Ordynacji Zamojskiej, Zamość 18 III 1806	107
35. Uzupełnienie do instrukcji dla dyrektora lasów dóbr Ordynacji Zamojskiej, Zamość 18 III 1806	112
36. Instrukcja dla ekonoma udziału pierwszego dóbr Ordynacji Zamojskiej, Podzamcze 23 VII 1806	113
37. Instrukcja dla leśniczych dóbr Ordynacji Zamojskiej, 1806	116
38. Instrukcja dla administracji folwarcznej w udziale pierwszym dóbr Ordynacji Zamojskiej o wydawaniu drzewa chłopom, Zwierzyniec 20 XI 1807	126
39. Dyspozycja dla administratora udziału drugiego dóbr Ordynacji Zamojskiej o chowie bydła angielskiego, Zwierzyniec 17 VII 1811	127
40. Instrukcja dla ekonoma zarządzającego hutą szklaną w Janowie, 2 VIII 1811	128
41. Instrukcja dla dozorczy huty szklanej w Janowie, 2 VIII 1811	129
42. Dyspozycja dla administratora udziału drugiego dóbr Ordynacji Zamojskiej o chowie bydła angielskiego, Zwierzyniec 18 VIII 1811	131
43. Instrukcja dla podleśniczych wydziału zachodniego dóbr Ordynacji Zamojskiej, Janów 1 XI 1812	132
44. Instrukcja dla dyrektora i pisarzy browaru porterowego w Zwierzyńcu, Zwierzyniec 1 II 1814	135
45. Projekt reorganizacji produkcji sukienniczej w Janowie, Janów 18 IV 1816	140
46. Projekt regulaminu dla sukienników w Janowie, Janów 14 X 1816	141
47. Projekt regulaminu dla czeladzi sukienniczej w Janowie, Janów 1816	149
48. Instrukcja dla zarządcy cegielni w Michałowie, Klemensów 26 VIII 1817	154
49. Instrukcja dla oficjalistów i służby pałacowej, ok. 1817	156
50. Instrukcja dla rachmistrza magazynów gromadzkich w dobrach Ordynacji Zamojskiej, Zwierzyniec 19 IX 1819	158

51. Instrukcja dla pisarzy browaru porterowego w Zwierzyńcu, Zwierzyniec 1 X 1820	159
52. Instrukcja dla murgrabiego nadzorującego budynki szkolne i oficyny mieszkalne w Szczepieszynie, Warszawa 7 VII 1823	162
53. Instrukcja dla lustratorów dóbr Ordynacji Zamojskiej, VII 1824	163
54. Instrukcja dla inspektora ekonomicznego dóbr Ordynacji Zamojskiej, VII 1825	166
55. Instrukcja dla synów ordynata — Konstantego i Andrzeja o zarządzaniu dobrami Ordynacji, Florencja 9 IV 1833	170
56. Instrukcja dla lekarzy okręgowych dóbr Ordynacji Zamojskiej, Zwierzyniec 24 IX 1833	172
57. Instrukcja dla administratorów kluczy regulująca zasady czynszowania chłopów w dobrach Ordynacji Zamojskiej, Zwierzyniec 9 X 1833	175
58. Instrukcja dla szpitala wenerycznego w Szczepieszynie, Zwierzyniec 16 II 1834	178
59. Projekt instrukcji dla zarządcy gorzelni i browarów w dobrach Ordynacji Zamojskiej, Zwierzyniec 31 VIII 1834	182
60. Instrukcja dla oficjalistów odpowiedzialnych za hodowlę owiec w dobrach Ordynacji Zamojskiej, 1834	184
61. Instrukcja dla oficjalistów ustalająca normy zużycia drzewa na budowę zagrody chłopskiej w dobrach Ordynacji Zamojskiej, Zwierzyniec 8 III 1835	195
62. Instrukcja dla lekarzy okręgowych dóbr Ordynacji Zamojskiej, Zwierzyniec 4 XI 1836	197
63. Instrukcja dla cyrulików kluczowych dóbr Ordynacji Zamojskiej, Warszawa 6 IV 1837	199
64. Instrukcja dla akuszerów kluczowych dóbr Ordynacji Zamojskiej, Warszawa 6 IV 1837	201
65. Projekt instrukcji dla administracji Ordynacji Zamojskiej o reorganizacji i zasadach wydzierżawienia manufaktury maszyn i narzędzi rolniczych w Zwierzyńcu, Niedzielska 29 I 1838	203
66. Projekt pouczenia dla oficjalistów dóbr Ordynacji Zamojskiej o myciu owiec, Piskorowice 18 I 1839	210
67. Instrukcja dla zarządzającego bażantarnią dóbr Ordynacji Zamojskiej, Zwierzyniec 4 VIII 1840	211
68. Instrukcja dla weterynarza dóbr Ordynacji Zamojskiej, Warszawa 8 II 1840	213
69. Instrukcja dla Kancelarii Centralnej o zorganizowaniu zimowych robót zarobkowych dla chłopów, Warszawa 12 X 1841	215
70. Instrukcja dla oficjalistów dóbr Ordynacji Zamojskiej przygotowujących kontrakty dzierżawy nowo zakładanych folwarków, 1842	217
71. Projekt podniesienia kwalifikacji zawodowych owczarzy, Zwierzyniec 28 XII 1843	218
72. Instrukcja dla murgrabiego i pisarza magazynu budowlanego w Zwierzyńcu, Warszawa 18 VIII 1849	221
73. Instrukcja dla pomocników lustratora lasów w dobrach Ordynacji Zamojskiej, Warszawa 31 X 1849	223
74. Instrukcja dla ludności dóbr Ordynacji Zamojskiej o zapobieganiu i leczeniu cholery, Szczepieszyn 23 VIII 1852	227

	Str.
75. Instrukcja dla pracowników służby lekarskiej w dobrach Ordynacji Zamojskiej, Warszawa 27 III 1855	231
76. Projekt instrukcji dla podleśniczego w kluczu Zwierzyniec, 19 XI 1858	239
77. Projekt instrukcji dla gajowego szlakuwego w dobrach Ordynacji Zamojskiej, 19 XI 1858	243
78. Instrukcja dla gajowego pieszego w kluczu Zwierzyniec, 19 XI 1858	244
79. Projekt instrukcji dla konnego strażnika leśnego w dobrach Ordynacji Zamojskiej, 1858	247
80. Instrukcja dla dozorców tartaków, gontarni, cegielni i wapniarek w dobrach Ordynacji Zamojskiej, [1858]	249

II. Dobra Ładyżyn 1777

81. Instrukcja i wykaz ordynarii dla ekonoma klucza Ładyżyn, Zamość 16 I 1777	250
---	-----

III. Dobra Beresteczko 1777—1779

82. Instrukcja dla ekonoma dóbr Beresteczko, Ostrów 20 II 1777	252
83. Ustawa o oczynszowaniu miasteczka Strzemilcze, Strzemilcze 20 III 1779	256

IV. Dobra Magnuszew, Maciejowice i Biezuń 1798—1834

84. Instrukcja dla rachmistrza dóbr Magnuszew, Maciejowice i Biezuń, Puławy 9 IX 1798	260
85. Instrukcja dla kasjera dóbr Magnuszew i Maciejowice, Podzamcze 24 X 1799	262
86. Instrukcja dla komisarza dóbr Magnuszew, Maciejowice i Biezuń, Maciejowice 25 X 1799	264
87. Instrukcja dla oberleśniczego dóbr Magnuszew i Maciejowice, Podzamcze 7 IX 1801	265
88. Instrukcja dla administracji folwarku Podzamcze o płodozmiennej uprawie i użytkowaniu roślin pastewnych, 1801	267
89. Projekt reorganizacji produkcji sukienniczej w dobrach Magnuszew i Maciejowice, II 1812	274
90. Instrukcja dla ekonoma folwarku Podzamcze o uprawie ziemniaków i koniczyny oraz o żywieniu inwentarza, 26 VI 1816	275
91. Instrukcja dla nadleśnego i kontrolera leśnego w dobrach Magnuszew i Maciejowice, 1818	276
92. Instrukcja dla leśniczych w dobrach Magnuszew i Maciejowice, 1818	287
93. Instrukcja dla gorzelni zaopatrzonej w aparaty Pistoriusza oraz browaru w folwarku Podzamcze, Podzamcze — Zwierzyniec 2 IV 1834	294

CZĘŚĆ II

V. Dobra Nieborów 1774—1841

94. Instrukcja dla leśniczego puszczy bolimowskiej, Bolimów 27 XI 1774	299
95. Instrukcja dla gubernatora dóbr Nieborów, 18 XI 1783	302
96. Instrukcja dla pisarza prowentowego dóbr Nieborów, XI 1783	314
97. Instrukcja dla intendenta dóbr Nieborów, XI 1783	317
98. Instrukcja dla łowczego dóbr Nieborów, 1 XII 1783	319
99. Instrukcja dla pisarza prowentowego dóbr Nieborów odpowiedzialnego za prowadzenie kasy, 14 III 1785	320
100. Instrukcja dla pisarza robót budowlanych w dobrach Nieborów, Warszawa 25 III 1785	322
101. Pouczenie dla oficjalistów dóbr Nieborów odpowiedzialnych za gospodarkę stawową, 27 V 1786	325
102. Dyspozycja dla gubernatora dóbr Nieborów, 20 VII 1786	326
103. Dyspozycja dla szypa dóbr Nieborów, Warszawa 24 IV 1787	327
104. Instrukcja dla pisarza gumienego dóbr Nieborów, Nieborów 15 VIII 1787	329
105. Instrukcja dla koniuszego dóbr Nieborów, Nieborów 1 VII 1808	332
106. Instrukcja dla pisarza stajennego dóbr Nieborów, Nieborów 1 VII 1808	335
107. Instrukcja dla kontrolera dóbr Nieborów, Nieborów 12 II 1811	337
108. Instrukcja dla ekonomów folwarcznych w dobrach Nieborów, Nieborów 1 VII 1811	338
109. Instrukcja dla pisarza propinacyjnego dóbr Nieborów, Nieborów 1 VII 1811	358
110. Instrukcja dla kontrregestranta dóbr Nieborów, Nieborów 1 VIII 1815	361
111. Instrukcja dla oficjalistów dóbr Nieborów odpowiedzialnych za rozchodowanie zgonin, Nieborów 10 XI 1815	362
112. Instrukcja dla leśniczego puszczy bolimowskiej, Warszawa 1 VII 1820	363
113. Dyspozycja dla oficjalistów dóbr Nieborów, Nieborów 1 XII 1821	370
114. Instrukcja dla oficjalistów dóbr Nieborów, Nieborów 26 X 1825	371
115. Dyspozycja dla ekonomów folwarcznych dóbr Nieborów, Warszawa 30 VI 1826	381
116. Instrukcja dla administratora dóbr Nieborów sprawującego opiekę nad tartakiem we wsi Sokółów, Warszawa 24 VII 1827	383
117. Instrukcja dla administratora i służby leśnej w dobrach Nieborów, Nieborów 16 IX 1832	384
118. Instrukcja dla zarządcy gospodarstwa ogrodniczego w dobrach Nieborów, Nieborów 22 IX 1833	387
119. Instrukcja dla administracji dóbr Nieborów, Nieborów 23 VIII 1834	389
120. Instrukcja dla pisarza prowentowego dóbr Nieborów, Nieborów 7 IX 1841	393

VI. Dobra Przygodzice 1776

121. Instruktarz dla dóbr Przygodzice, 1776	394
---	-----

VII. Dobra Cimkowicze 1776—1780

122. Instrukcja dla komisarza dóbr Cimkowicze, Warszawa X 1776	408
123. Instruktarz dla dóbr Cimkowicze, 1779	410

VIII. Dobra Czarnawczyce [koniec XVIII w.]

124. Instrukcja dla ekonoma i podstarościch dóbr Czarnawczyce, [koniec XVIII w.]	446
125. Instrukcja dla pisarza prowentowego dóbr Czarnawczyce, [koniec XVIII w.]	455

IX. Dobra Życzyn 1811

126. Instrukcja dla komisarza dóbr Życzyn, Nieborów 21 VIII 1811 . . .	463

X. Królikarnia 1825—1833

127. Instrukcja dla ogrodnika w Królikarni, Królikarnia 1 IV 1825 . . .	469
128. Instrukcja dla murgrabiego pałacu w Królikarni, Warszawa 20 V 1833	470
Indeks nazw geograficznych	472
Indeks rzeczowy	479